

Zandzakken, vreemde geluiden en stilte in Oude Kerk Amsterdam

Duisternis kan inzicht bieden

Het duurt enkele minuten voor de ogen gewend zijn aan het duister in het oudste gebouw van Amsterdam, De Oude Kerk aan de Oudezijds Voorburgwal. Daarna pas valt de stilte op in de onverwachte ruimte. Geen enkel geluid dringt vanuit de drukke metropool de kerkzaal binnen. Dan wordt de stilte binnen verbroken door stemmen die uit verschillende richtingen en om beurten de bezoeker toespreken, zo lijkt het.

TEKST: ARJAN GLAS. FOTO'S: JÖRG BAUMANN.

De Argentijnse kunstenaar Adrián Villar Rojas (1980) heeft met de omvangrijke en rigoureuze installatie *Poems for earthlings* de Oude Kerk getransformeerd tot een onherkenbare plaats waar de bezoeker op de tast schuifelend zijn weg moet vinden. Dat dit toeristen en cultuurliefhebbers in verwarring brengt is nu net de bedoeling van Rojas. Met zijn tijdelijke en vergankelijke installaties wil hij verbinding tot stand brengen tussen heden, verleden en toekomst. Het werk van Rojas, die eerder al exposeerde in onder andere The Metropolitan Art museum in New York en het Centre Pompidou in Parijs, intrigeerde directeur van de Oude Kerk, Jacqueline Grandjean. In 2016 benaderde zij Rojas voor een project in het gebouw. Zijn werk past bij de doelstelling van de cultuurinstelling om naast de kerkelijke functie die het pand nog steeds heeft, te dienen als museum voor hedendaagse kunst met een interhistorisch programma en aandacht voor erfgoed.

Alien

„In deze tentoonstelling is de Oude Kerk voor mij een synthese van de complexe tegenstellingen tussen middeleeuwse stromingen en kapitalistische moderniteit, waarvan Nederland één van de epicentra in de wereld is”, licht Rojas toe in een vraaggesprek met Grandjean. Met zijn installaties stelt hij vragen als: Wat willen wij als mensheid bewaren? Wat geven we door aan volgende generaties? Wat is erfgoed? Waarom bewaren we het één wel en het andere niet? Voor

Poems for earthlings is Rojas uitgegaan van het fictieve gezichtspunt van een *alien* die de planeet zonder vooroordelen beschouwt, zonder kennis van tijd en zonder onderscheidend vermogen tussen mens, dier of kiezelsteen. „Zelf ben ik natuurlijk wel bevooroordeeld en een product van mijn westerse cultuur”, aldus Rojas. „Toch heb ik met dit project geprobeerd om buiten de grenzen van de kunst te treden.”

Stelling

Na de entree in de duistere ruimte is enkel een kandelaar met levend kaarslicht op een houten constructie, een soort sokkel, zichtbaar. Wanneer de ogen na enige tijd gewend zijn aan het donker wordt de bezoeker een houten wal gewaar met daarop een muur van opeengestapelde zandzakken. Het lijken wel kazematten. De kerk lijkt getransformeerd tot een middeleeuws fort. Een vochtige, kille ruimte waarin iedereen zijn stelling kan innemen.

In de ogen van Adrián Villar Rojas kan de Oude Kerk gezien worden als een metafoor van de strijd tussen de reformatisten en de katholieken in de zestiende eeuw. Dit leidde tot de opkomst van het protestantisme in Noord-Europa. De protestanten namen afstand van het Vaticaan en wezen de exhibitionistische rijkdom, de corruptie en de symbolische paraferalia van de katholieken af. „Tegenstrijdig genoeg was deze ideologie een van de factoren die leidde tot de ontwikkeling van het huidige kapitalisme”, aldus Rojas.

Soundscape

Met *Poems for earthlings* wil Rojas de symbolische ruimte van de Oude Kerk onderdompelen om de geschiedenis vanuit een andere, immateriële kant te bekijken, met abstracties van geluid. Volgens Rojas is geluid maar een marginaal element in de geschiedenis. „Je zou kunnen zeggen dat het onmogelijk is om geluid in een kluis te bewaren.” Zijn *soundscape* in de Oude Kerk duurt acht uur, even lang als de brandtijd van de kaarsen in de kandelaren. Vanuit 28 boxen klinken, met tussenpozen van zeven minuten stilte, verschillende aardse geluiden door de kerkzaal; de eerste woordjes van een baby, een welkomstekst in 55 wereldtalen aan buitenaardse levensvormen, afkomstig van de Voyager *golden record*, speeches van wereldleiders. Maar ook geluiden van het opstarten van een computer (Windows 2000) en het exploderen van een vulkaan.

Rumoer en kritiek

Nadat Herman Vuijsje in Het Parool een kritisch artikel heeft geschreven over de kunst in de Oude Kerk, is er rumoer in en rond het gebouw. Zou zouden de installaties een zware belasting zijn voor de – letterlijk – oude kerk en ondervinden vaste gebruikers er hinder van. Vanwege de huidige, verduisterde installatie zijn kerkgangers uitgeweken naar een zijkapel. Stof zou het orgel aantasten en het Kerstconcert is afgelast vanwege de algehele entourage. Directeur Jacqueline Grandjean van de Oude Kerk reageert dat de kunstingen altijd zorgvuldig worden voorbereid, en dat de activiteiten en het monument zelf onder toezicht staan van verschillende instanties.

De bescherming van kathedralen en kerken tijdens de Eerste en de Tweede Wereldoorlog inspireerde Rojas. Stellingen met zandzakken werden destijds aangelegd om de cultuurschatten en architectuur te beschermen tegen de trillingen van bommen. Ook in Amsterdam werden tijdens de Tweede Wereldoorlog diverse gebouwen met zandzakken ingepakt. De Oude Kerk vreemd genoeg niet. Volgens Rojas illustreert het beschermen van erfgoed de obsessie van de mensheid met het materiële. Voor zijn project *Fantasma* in het Moderna Museet in Stockholm (2015) werkte Rojas ook met zandzakken. „Ik vond op internet visuele documentatie over de bescherming van cultureel en architectonisch erfgoed met zandzakken en stellingen. Het raakte mij om Michelangelo's *David* en Leonardo's *Laatste avondmaal* te zien achter houten stellingen en hoge stapels zandzakken.” Vijftig vrijwilligers bouwden met Rojas mee aan de installatie in de Oude Kerk met in totaal 13.000 zandzakken.

Poems for earthlings dwingt de bezoeker om een stapje terug te doen. Het is *slow art* die vraagt om verstilling. Een langzame ervaring die alleen in onthaastte modus ondergaan kan worden. De hoge kerkramen zijn verduisterd met dikke matrassen die tevens geluid absorberen. De akoestiek is niet meer hoorbaar, de grandeur van de kerk niet meer zichtbaar. Versnellen is nutteloos als je tast in het duister. Maar als je de tijd neemt, ga je meer zien, meer herkennen. Er valt een oproep in te zien: wanneer je meer verstilt en de tijd neemt voor elkaar, kan er meer inzicht en begrip ontstaan.

■ **Adrián Villar Rojas - Poems for Earthlings**
T/m 26 april in de Oude Kerk
Oudekerksplein 23, Amsterdam
Open: ma-vr 10-18, zo 13-17.30
www.oudekerk.nl

